

Półtora wieku szkolnictwa rolniczego w Dublanach 1856–2000

Maria Radomska

B. pracownik Akademii Rolniczej we Wrocławiu i w Krakowie

Słowa kluczowe: historia, wzorcowa szkoła gospodarstwa wiejskiego, wyższa szkoła rolnicza, akademia, instytut, uniwersytet

Wstęp

Historię najstarszej polskiej samodzielnej uczelni rolniczej, utworzonej w Dublanach koło Lwowa, wyznaczają wydarzenia historyczne, jakie rozgrywały się w tej części Europy. Toteż należy wyodrębnić okresy związane ze zmianami granic i przynależności państwowej tego regionu. Początek przypadający na połowę XIX wieku to zabór austriacki, trwający do I wojny światowej. Potem Rzeczpospolita Polska — do wybuchu II wojny światowej. Następnie tym terytorium władali kolejni okupanci: ZSRR, Trzecia Rzesza i ponownie ZSRR, aż do powstania niepodległej Ukrainy w 1990 roku.

Materiałem źródłowym do niniejszego opracowania są dwie monografie — „Dublany: historia rolniczych studiów 1856–1945” Jurija Tokarskiego, w języku ukraińskim, wydana w 1996 r. we Lwowie [2]; oraz obszerny rozdział „Wydział Rolniczo-Lasowy”, autorstwa Stanisława M. Brzozowskiego, w pracy zbiorowej „Politechnika Lwowska 1844–1945”, opublikowanej we Wrocławiu w 1993 r. [1]. Bardzo skrótowo potraktowane powojenne dzieje obecnego Lwowskiego Państwowego Uniwersytetu Rolniczego w Dublanach opierają się na dwóch informatorach uczelni [3, 4].

Przypadająca na 2001 r. setna rocznica utworzenia Akademii Rolniczej w Dublanach oraz organizowana z tej okazji międzynarodowa konferencja uzasadniają przypomnienie dziejów tej uczelni, co jest celem niniejszej pracy.

Pod zaborem austriackim

Geneza i początki Szkoły. Dynamicznie rozwijająca się przez półtora wieku kuznia wysoko kwalifikowanej kadry rolniczej na terenach południowo-wschodnich dawnej Rzeczypospolitej, jaką stała się szkoła oraz związane z nią zakłady naukowe w Dublanach, zawdzięcza istnienie Galicyjskiemu Towarzystwu Gospodarskiemu [1], czyli „ck Towarzystwu gospodarskiemu galicyjskiemu” — jak brzmiała jego nazwa według ówczesnych dokumentów [2]. W jej historię wpisał się złotymi zgłoskami książę Leon Sapieha — założyciel tego Towarzystwa, jednoczącego obywateli ziemskich, magnatów i szlachtę, jak też inicjator utworzenia szkoły rolniczej. Chodziło o podniesienie poziomu rolnictwa, którego opłacalność drastycznie spadła wskutek rozbioru Polski. Granica między zaborem rosyjskim i austriackim zamknęła tradycyjny kierunek zbytu płodów rolnych do rejonów nadbałtyckich. Następnie rebelia chłopska w latach 1846–47 spowodowała straty w wielu majątkach ziemskich, a zniesienie pańszczyzny dekretem Cesarza Austro-Węgier z dnia 17 kwietnia 1848 r. pozbawiło ziemiaństwo bezpłatnej siły roboczej. Zarazem niezmiernie wysokie podatki były powodem parcelacji i wyprzedaży majątków w obce ręce.

Na V Zjeździe Towarzystwa w styczniu 1847 r. podjęto uchwałę o ufundowaniu wzorcowej szkoły gospodarstwa wiejskiego. Powołany w tym celu Komitet, pod przewodnictwem Leona Sapiehy i przy poparciu hrabiego Agenora Gołuchowskiego — Namiestnika Galicji, zgromadził prawie 45 tys. złotych reńskich. Za tę kwotę zakupiono w Dublanach, odległych o 7 km od Lwowa, folwark o areale 707 mórg na gospodarstwo szkoły. Konieczność dalszej zbiórki pieniędzy opóźniła jej otwarcie do dnia 9.01.1856 roku. W tym czasie szkoła posiadała już własne muzeum przyrodnicze, bibliotekę, kolekcję minerałów, modele roślin, aparaturę chemiczną oraz przybory miernicze, przejęte z Akademii Technicznej, jak też tymczasowy budynek szkolny dla 30 uczniów (planując nowy dla 100 słuchaczy).

Oficjalną uroczystość otwarcia Szkoły uświetnili znamienici goście: Agenor Gołuchowski, Leon Sapieha, liczni członkowie Towarzystwa oraz lwowski arcybiskup obrządku łacińskiego — ks. Bocheński, który pobłogosławił pierwszych 18 uczniów i poświęcił pomieszczenia szkoły. Pierwszym dyrektorem Szkoły został Erazm Lelowski, eks-kapitan armii austriackiej, wybrany w drodze konkursu jako „obeznany z teorią i praktyką prowadzenia gospodarstwa rolnego, zorientowany w potrzebach i możliwościach Galicji i znający psychologię włościan” [2]. Pierwszymi wykładowcami byli profesorowie: Michał Niesiołowski (chemia, mineralogia, fizyka i inne nauki przyrodnicze), Maksymilian Żelkowski, profesor ze szkoły agronomicznej w Grignon we Francji (teoria i praktyka rolnictwa, arytmetyka i geometria) i Erazm Lelowski (kreślarstwo). Ze Lwowa dojeżdżali kapelan i lekarz.

Na pierwszy rok szkolny zapisało się 24 uczniów: 2 studentów Uniwersytetu i 5 Akademii Technicznej, także 6 absolwentów wyższych szkół realnych, 3 z wyższych i 7 z niższych klas gimnazjów oraz 1 prywatnie przygotowany do egzaminu wstępnego.

W następnych latach zgłaszało się 23 do 48 uczniów, a jedynie w 1864 r. — po Powstaniu Styczniowym — zaledwie 16. Opłata za naukę wynosiła na trzech kolejnych kursach: 50, 25 i 5 zł reńskich; uboższym fundowano stypendia od 100 do 300 zł rocznie. Warunkiem przyjęcia do Szkoły było od 1861 r. ukończenie gimnazjum lub szkoły realnej, wiek 18 lat — a nie jak uprzednio 17 lat — oraz zdanie egzaminów z matematyki, fizyki, biologii i geografii.

Trzyletnia nauka według danych z 1865/66 r. obejmowała na wszystkich kursach rolnictwo z praktyką rolniczą oraz na 1. kursie matematykę, chemię, fizykę, botanikę, kreślarstwo; na 2. nadal chemię oraz mechanikę, miernictwo, zootechnikę, ogrodnictwo, ekonomikę i buchalterię; na 3. kursie nadal chemię, buchalterię i zootechnikę oraz technologię, budownictwo i leśnictwo. Po egzaminie końcowym absolwent dostawał świadectwo zakończenia części teoretycznej nauczania. Dyplom pierwszego, drugiego lub trzeciego stopnia (z wyróżnieniem, z wynikiem zadowalającym i z dostatecznym) uzyskiwano po rocznej praktyce w wyznaczonym przez Towarzystwo majątku, sporządzeniu jego charakterystyki oraz zdaniu egzaminu przed komisją składającą się z rady profesorskiej i dwóch członków Towarzystwa. Upoważniał on do tytułu „Dublańczyka”, czyli absolwenta „Zakładu naukowo-gospodarskiego c.k. Towarzystwa gospod. galicyjskiego w Dublanach”, jak to widnieje na fotokopii oryginalnego dokumentu [2].

Nieudolna działalność E. Lelowskiego spowodowała deficyt, powołano więc na stanowisko dyrektora prof. Maksymiliana Żelkowskiego i na ekonomę Adama Pawłowskiego, absolwenta uczelni rolniczej w Hohenheim. Towarzystwo utworzyło komisję dla ciągłego nadzoru nad gospodarstwem, a kuratorem został jego członek Włodzimierz Rusowski — w przyszłości urzędowy komisarz szkoły. Wobec choroby prof. M. Żelkowskiego jego obowiązki przejęli tymczasowo kapelan Nowicki i Ksawery d'Abancourt. Następnie dyrektorami byli — od 1859 r. Wojciech Studziński i od 1862 r. Kazimierz Pankowski, za którego kadencji postawiono dwa dwurodzinne domy dla profesorów. Od 1867 r. kolejnym został Zygmunt Strucewicz, który jako jeden z najlepszych absolwentów Szkoły z 1859 r. był oddelegowany na 3-letnie studia do Francji, więc dobrze był przygotowany do tej roli.

Wobec niedostatku pieniędzy i groźby zamknięcia Szkoły wyemitowano akcje, zwrócono się o dotację do władz administracyjnych oraz zaciągnięto pożyczkę bankową. Książę Leon Sapieha przyznał Szkole 3000 zł reńskich rocznie do końca 1858 r., tj. 2/3 poborów, które otrzymywał jako naczelnik Galicyjskiego Towarzystwa Kredytowego. Suma pozyskanych przez niego pieniędzy z różnych źródeł do 1861 r. sięgnęła 30000 zł, a ze składek społecznych wpłynęło na przykład w 1864 r. od 150 obywateli 9865 zł reńskich.

Drugą osobistością, która wniosła wielki wkład pracy i energii w utrzymanie Szkoły, jest hrabia Kazimierz Krasicki, prezes Towarzystwa. Na zebraniu komitetu pod jego przewodnictwem w dniu 30.01.1866 r. uchwalono petycję do Wydziału Krajowego o poddanie Szkoły pod jego jurysdykcję i dofinansowanie. Wydział Krajowy,

przejmując opiekę nad Szkołą od 9.09.1866 r., postawił szereg warunków — m.in. o wykładach wyłącznie w polskim języku, przyznał roczną dotację 5000 zł, zwiększoną w 1870 r. do 10 tysięcy, i ufundował stypendia na najbliższe 10 lat. Wydany w 1868 r. nowy „Statut Organiczny Szkoły Gospodarstwa Wiejskiego w Dublanach” [2] określał warunki przyjęcia, opłaty, programy nauczania i wewnętrzną organizację zakładu. Zobowiązywał on uczniów do przestrzegania szkolnych rygorów, zakazywał udziału w akcjach politycznych, jak również — co znamienne — palenia cygar i fajki oraz gry w karty.

Z początkiem lat siedemdziesiątych zakupiono nowoczesny sprzęt rolniczy: żniwiarę i przetrząsacz do siana oraz wprowadzono do hodowli parę krów i po jednym buhaju ras Algau i Szwycy.

Należy dodać, że do 1877/78 r. szkolnego, to jest w ciągu 32 lat, kształciło się w dublańskiej Szkole Gospodarstwa Wiejskiego 721 uczniów, w tym połowa pochodzenia ziemiańskiego.

Krajowa Szkoła Rolnicza. Nadal trudna sytuacja ekonomiczna ziemiaństwa ograniczała nakłady Towarzystwa na potrzeby Szkoły. Toteż w lutym 1875 r., na wniosek dyrektora prof. Zygmunta Strucewicza, podjęto decyzję o jej sprzedaży — z zachowaniem folwarku we władaniu Towarzystwa, przekazaną dnia 14 kwietnia 1877 r. do Krajowego Wydziału. W międzyczasie (październik 1876 r.) minister rolnictwa wyraził zgodę na utworzenie w Dublanach Krajowej Szkoły Rolniczej. Protokół sprzedaży z dnia 12 grudnia 1877 r. wymienia: gmach szkolny o wymiarach 18 x 21 m, dwa domy profesorskie, drewnię oraz „budynek parobków” (dom studencki? [2]) — o łącznej wartości 73 657 zł reńskich.

Uroczystość przejęcia Szkoły przez Wydział Krajowy, rozpoczęta mszą św. i z udziałem wielu osobistości, odbyła się 3 stycznia 1878 roku. Dyrektorem Krajowej Szkoły Rolniczej w Dublanach został prof. dr Juliusz Au, inicjator nowych metod nauczania rolnictwa. Po roku zastąpił go prof. Witold Lubomęski, który realizował zaplanowane zmiany bazy dydaktycznej i naukowo-badawczej. Zreformowaniem Szkoły zajęli się: krajowy marszałek sejmu — Ludwik Wodzicki, kierownik departamentu kultury Wydziału Krajowego — Józef Wereszczyński oraz przewodniczący kuratorium szkolnego — Adam Sapieha, który też dofinansował budowę niewielkiego kościoła w Dublanach w stylu pseudoromańskiego.

W styczniu 1879 r. ogłoszono konkurs na wykładowców, zmieniając też zasady zatrudnienia oraz podnosząc płace. W kwietniu Krajowy Wydział wykupił cały folwark z gospodarskimi budynkami i inwentarzem żywym, liczącym: 45 krów, m.in. rasy Algau i holenderskiej, 2 świnie, 14 koni i 11 owiec oraz 13 kur i kaczek. Szczególnie ważną inwestycją w tym roku była budowa cegielni, dzięki której postawiono, oprócz szeregu budynków gospodarskich, gmach główny uczelni, dom studencki i inne obiekty.

Przy dublańskiej Szkole organizowano rozmaite kursy. Pierwszym był kurs dla nauczycieli szkół wiejskich (1866–74), aby — szerząc oświatę — pomagali unowo-

cześcić chłopską gospodarkę. Niższą 2-letnią szkołę rolniczą otwarto w 1871 r.; działała do 1919 roku. Rozpoczęte przez Romana Wawnikiewicza w 1872 r. wykłady z technologii rolnej były podstawą zorganizowania od 1881 r. 3-miesięcznych, a od 1891 r. 6-miesięcznych kursów gorzelniczych. Po wybudowaniu gorzelnii ze stacją doświadczalną przemysłu fermentacyjnego przekształcono je w Krajową Przyuczelnianą Szkołę Gorzelniczą w 1892 roku. W latach 1874–86 prowadzono też kursy melioracji dla techników. W 1892 r. uruchomiono kurs kontrolerów skarbowych.

Krajowa Wyższa Szkoła Rolnicza. Opracowywany od kilku lat projekt modernizacji planu nauczania, egzaminów, regulaminu dla studentów oraz instrukcji dla pracowników, po akceptacji przez Sejm Galicyjski w lutym 1880 r. i zatwierdzonej przez c.k. ministra rolnictwa Austro-Węgier, stał się od 1880/81 r. szkolnym statutem Krajowej Wyższej Szkoły Rolniczej w Dublanach — z językiem wykładowym polskim, ale terminologią niemiecką. W tym samym roku nastąpiło poświęcenie gmachu głównego uczelni, a w 1891 r. domu studenckiego, którego projekt i regulamin przygotował prof. Stefan Jentys, opierając się na wzorach francuskich.

W 1886 r. wydzielono pole doświadczalne i w 1891 r. wyposażone je w „altanę vegetacyjną” oraz stodołę. Unowocześniona w 1890 r. przez Kazimierza Szulca stacja meteorologiczna, założona w 1869 r., już od 1.04.1893 r. przekazywała telegraficznie codzienne obserwacje do systemu ogólnokrajowej sieci Austro-Węgier.

W związku z dyskusjami o przeniesieniu studiów rolniczych na uniwersytety, co postulował między innymi Uniwersytet Jagielloński, w 1888 r. został wydany I tom „Roczników Krajowej Wyższej Szkoły w Dublanach”, aby wykazać jej poziom. Zawierał historię rozwoju i aktualną organizację, opracowaną przez prof. J. Au, wyniki licznych doświadczeń nawozowych prof. W. Lubomęskiego, działalność stacji oceny nasion w latach 1884–87, opisaną przez jej fundatora, prof. Emila Godlewskiego, oraz prace Z. Kagana i P. Manasterskiego. Tom II (1889 r.) prezentował 5 artykułów o badaniach rolniczych i projekt zmeliorowania pól i łąk w Dublanach, który wkrótce został zrealizowany, a tom III z 1894 r. — 10 artykułów, między innymi K. Szulca z badań klimatycznych, oraz wykaz prac opublikowanych od 1890 r. w innych wydawnictwach. Natomiast IV tom ukazał się w 1904 r. już jako wydawnictwo Akademii Rolniczej. Przedstawiał kronikę działalności Szkoły w latach 1896–1904 oraz m.in. pogłębianą analizę wykorzystania uczelnianego gospodarstwa z propozycjami zmian, opracowaną przez prof. Juliusza Frommla, który objął w 1892 r. stanowisko dyrektora po prof. W. Lubomęskim, zdymisjonowanym wskutek wykrycia zakazanej działalności prosocjalistycznej uczniów.

Rozbudowywano też bazę badawczą: w 1894 r. wydzielono drugie pole doświadczalne oraz otwarto w 1895 r. stacje — botaniczno-rolniczą i chemiczno-rolniczą. Jej założycielem był prof. Józef Mikułowski-Pomorski, w przyszłości organizator Kursów Przemysłowo-Rolniczych przy Muzeum Przemysłu i Rolnictwa w Warszawie (tak zwane „Kursy Pomorskiego”), z których powstała w 1918 r. Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego. Należy dodać, że w RP profesor J. Mikułowski-Pomorski był

m.in. ministrem rolnictwa oraz ministrem wyznań religijnych i oświecenia publicznego oraz zyskał tytuł *doctora honoris causa* dwu krajowych uczelni.

Wracając do lat dziewięćdziesiątych, trzeba dodać, że biblioteka dublańska liczyła w tym czasie ponad trzy i pół tysiąca pozycji literatury z zakresu nauk przyrodniczych, technicznych oraz rolniczych, pisanych po łacinie i w językach nowożytnych.

Akademia Rolnicza. W czerwcu 1901 r. Sejm Galicyjski postanowił ubiegać się o awansowanie Krajowej Wyższej Szkoły Rolniczej do rangi akademii rolniczej. W lipcu uchwalono jej statut i skierowano petycję do c.k. ministra rolnictwa w Wiedniu, uzyskując w dniu 20.11.1901 r. jego zgodę. Absolwenci mieli otrzymywać jednak tylko tytuł agronoma albo leśnika, a doktoryzować się mogli jedynie w Wiedniu lub na zagranicznych uczelniach.

W 1913 r., gdy postulowano szczególnie wysoką dotację na rozbudowę Akademii, ten sam minister decyzją z 14.02.1914 r. zarządził zdeklasowanie jej do szkoły średniej. Protesty Sejmu i pertraktacje przerwał wybuch I wojny światowej. Dzięki temu Akademia Rolnicza zachowała swój status do połowy 1919 roku.

Kierownikami katedr byli profesorowie: Seweryn Krzemieniewski (Botanika Ogólna z Fizjologią Roślin), Kazimierz Kling (Chemia Ogólna), Kazimierz Miczyński (Uprawa Roli i Roślin oraz Hodowla Roślin) zarazem dyrektor AR, zmarły w 1918 r., Józef Mikułowski-Pomorski, Bronisław Niklewski (Chemia Rolna i Gleboznawstwo), Karol Malsburg i Karol Różycki (Hodowla Zwierząt), Adolf Joszt (Technologia Rolna), Kazimierz Ajdukiewicz (Inżynieria Wiejska), Zbigniew Pazdro (Ekonomia Społeczna) i Stefan Pawlik (Administracja i Organizacja Gospodarstw Rolnych) — ostatni dyrektor Akademii. Ponadto działały liczne „docentury”. Kierownikiem pola doświadczalnego był do 1918 r. Janusz Henryk Gurski.

W 1902 r. założono w Dublanach Ogród Pomologiczny; w 1908 r. kierowana przez prof. Józefa Mikułowskiego-Pomorskiego stacja chemiczno-rolnicza stała się stacją krajową z nowoczesnym piętrowym budynkiem i licznym personelem. Z kolei w 1910 r. prof. J. Mikułowski-Pomorski zorganizował torfową stację doświadczalną, którą rozbudował prof. Bronisław Niklewski, a w przyszłości prof. Bolesław Świętochowski. Należy też dodać, że już w 1906 r. uruchomiono gazownię wykorzystującą torf, w 1907 r. zainstalowano wodociąg pobierający wodę źródlaną spod odległego o 14 km Malechowa, a w nowym pawilonie Katedry Inżynierii Wiejskiej zmontowano generator o mocy 11,5 kW, wystarczającej dla szkolnych budynków, podczas gdy budynki mieszkalne nadal oświetlano naftą [2].

Wybuch I wojny światowej początkowo nie zakłócił działalności Akademii, gdyż według rozporządzenia c.k. ministra rolnictwa wykładowcy i studenci nie podlegali poborowi do wojska. Jednak zajęcie Dublan przez oddziały rosyjskie już we wrześniu 1914 r. spowodowało opustoszenie szkoły. Jedynie personel pomocniczy, pracownicy gospodarstwa oraz profesorowie, Stanisław Kaszyca i Jan Zawidzki, pozostali na miejscu. Do otwartej przez Rosjan szkoły podstawowej nie zapisał się nikt; zabrakło też kandydatów na kursy języka rosyjskiego dla nauczycieli. Po wycofaniu się Rosjan

w czerwcu 1915 r. już w lipcu powrócił dyrektor AR prof. Kazimierz Miczyński, wkrótce też inni profesorowie i w grudniu rozpoczęto naukę. Jednak liczba studentów była znacznie mniejsza niż uprzednio [2].

W 1916 r. wyłonił się problem przyjmowania kobiet na studia, ale uchwała Rady Profesorskiej zapadła dopiero 26.06.1918 roku. Jednym z warunków było zakwaterowanie studentek w domach rodzin profesorskich. Pierwszymi zatem były: Zofia Ajdukiewiczówna, Zofia Krzemieniewska i Anna Miczyńska, córki dublańskich profesorów.

W Rzeczypospolitej Polskiej

Po zakończeniu I wojny światowej Akademia Rolnicza w Dublanach wraz z Krajową Szkołą Lasową, istniejącą od 1874 r. we Lwowie, zostały włączone jako Wydział Rolniczo-Lasowy do Politechniki Lwowskiej. Na wniosek Senatu Politechniki, uzgodniony z władzami obu uczelni i skierowany do rządu RP wiosną 1919 r., Rada Ministrów w dniu 8 listopada zatwierdziła powołanie tego Wydziału z zachowaniem dwu odrębnych oddziałów. Wykłady na obydwu rozpoczęto już w dniu 17.11.1919 r. dla 473 studentów, w tym 20 kobiet [1, 2].

Kadencja wybieranego przez Radę Wydziału dziekana trwała rok. Pierwszym był prof. Stefan Pawlik (1919/20), który rok później został jedynym spośród kadry rolniczej rektorem Politechniki Lwowskiej. Po nim dziekanami byli: Karol Malsburg, Zygmunt Klemensiewicz, Leopold Caro, Edward Sucharda, Szymon Wierdak, Adolf Joszt, Aleksander Kozikowski, Jan Ladenberger, Dezydery Szymkiewicz, Karol Różycki, Benedykt Fuliński, Stanisław Hubicki, Janusz H. Gurski, Tadeusz Małarski (1933/34 i 1934/35), Jan Landenberger, Kazimierz Suchecki, Arkadiusz Musierowicz, Edwin Płazek, a w latach 1939–41 Stanisław Hubicki i Bolesław Świętochowski wydziałowych instytutów — Leśnego i Rolniczego. Było też regułą od 1923 r., że prodziekanem zostawał dziekan z poprzedniej kadencji, by służyć swoim doświadczeniem nowemu dziekanowi.

Do nadzoru nad całością obiektu w Dublanach powoływano delegata zebrania ogólnego profesorów. Byli nimi mieszkający w Dublanach profesorowie: Karol Różycki (1921–26), Adolf Joszt (1926–27), Janusz Henryk Gurski (1927–29), Karol Różycki (1929–38) oraz Bolesław Świętochowski (1938–41). Sprawowali oni pieczę nad gospodarstwem rolnym, którego areał w 1919 r. wynosił 360 ha, w tym gruntów ornych 140 ha, łąk 171 ha, pastwisk 10 ha, lasów 24 ha, stawów rybnych 5 ha oraz 7 ha ogrodów z zabudowaniami. Wydzielono z niego na cele badawcze 109 ha, w tym 43 ha łąk torfowych, co obniżyło wysokość podatku gruntowego, płaconego w pełnym wymiarze od pozostałych 250 ha.

Należy bowiem wyjaśnić, że w latach 1914–20 Uczelnia poniosła wielkie straty materialne. Już z początkiem I wojny światowej jej wyposażenie i część księgozbioru

zostały wywiezione. Także rekwizycje ziemiopłodów i inwentarza żywego przez stacjonujące w 1914–15 r. wojska rosyjskie, a w 1918 r. po zdobyciu dnia 5 grudnia Dublan — jako północnej flanki Lwowa — przez oddział artylerii ukraińskiej, pozostający do 30.04.1919 r., uszczupliły majątek Uczelni. Do strat i pożarów podczas walki doszło plądrowanie i niszczenie budynków, urządzeń sanitarnych, wycinanie drzew parku i arboretum oraz kompletna dewastacja urządzeń melioracyjnych [1].

Studia na Wydziale Rolniczo-Lasowym. Plan naukowo-dydaktyczny 4-letnich studiów dla Oddziału Rolniczego opracowali Stefan Pawlik i Seweryn Krzemieniewski, a dla Lasowego — Stanisław Sokołowski i Cyryl Kochanowski. Wydział miał początkowo 19, a od 1923 r. 18 katedr, w tym 4 wspólne — nauk podstawowych oraz 8 na Oddziale Rolniczym i 6 na Lasowym. Dla obu kierunków działały „docentury” miernictwa, meteorologii i klimatologii, melioracji, geometrii wykresłej, ogrodnictwa, pszczelnictwa, rybactwa i weterynarii.

Studia rolnicze odbywały się najpierw do czwartego, a potem tylko do trzeciego semestru włącznie we Lwowie, natomiast leśne — wyłącznie we Lwowie. Wspólne katedry zlokalizowano w gmachu głównym Politechniki oraz w wynajmowanych kamienicach przy ulicach Nabelaka 22 i Sapiehy 55. Od 1928 r. Dziekanat mieścił się przy ul. Ujejskiego 1 — w dawnym klasztorze Dominikanów, zamienionym przez Austrię w więzienie dla kobiet [1].

Program studiów — parokrotnie modyfikowany — ustalono ostatecznie w 1935 roku. W dwa lata później Rada Wydziału wystąpiła do ministra wyznań religijnych i oświecenia publicznego o wprowadzenie do niego socjologii wsi. Chodziło o to, aby przygotowywać specjalistów nie tylko dla dużej własności ziemskiej, ale też do roli instruktorów dla różnych organizacji wiejskich, a studentki — do współpracy z gospodyniami wiejskimi. Ministerstwo Zdrowia i Ubezpieczeń Społecznych postuloowało nauczanie higieny i bezpieczeństwa pracy. Również od 1935 r. obowiązywał egzamin wstępny z matematyki i przyrody Polski. Pierwszeństwo przyjęcia na studia przysługiwało kandydatom z roczną praktyką rolniczą, dzieciom rolników, jak też po odbytej przez kandydata służbie wojskowej. Obciążenie tygodniowe na Oddziale Rolniczym wynosiło na I roku — 41 godzin, na II — 43, na III — 36 i na IV — 34, a na Oddziale Lasowym odpowiednio: 38, 39, 33 i 41 godzin. Różnice były też w liczbie i okresach odbywania praktyk studenckich, wycieczkach naukowych i nadobowiązkowych zajęciach. Z obszernej listy kadry naukowej, zawartej w monografii Wydziału [1], przytoczone będą tylko nazwiska kierowników katedr i osób, które po opuszczeniu Dublan kontynuowały działalność naukową, z informacją o następnych miejscach pracy, podaną skrótowo w nawiasach.

Kolejnymi kierownikami Katedry Botaniki z Fizjologią Roślin byli: **Helena Krzemieniewska**, 1919–25 (Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie [UJK], po wojnie Uniwersytet Jagielloński [UJ] oraz Uniw. i Politechnika [UiP] i Wyższa Szkoła Rolnicza [WSR] we Wrocławiu); i do 1944 r. **Dezydery Szymkiewicz** (UJ, Instytut Badawczy Leśnictwa [IBL] w Krakowie). Samodzielnymi pracownikami z tej

katedry zostali: **Karol Zaleski** (Uniw. i WSR w Poznaniu), **Jan Mazaraki** (WSR w Szczecinie), **Jan Romański** (Morski Instytut Rybactwa w Gdyni), **Roman Jurczak** (Inst. Przemysłu Mleczarskiego w Warszawie), **Tadeusz Szynal** (Akademia Medyczna [AM] w Lublinie) oraz **Wasył Krajczyk** (Lwowski Instytut Rolniczy w Dublanach).

Katedrą Zoologii i Anatomii Zwierząt kierował **Benedykt Fuliński**, zmarły w 1942 r.; jego asystenci to m.in.: **Kazimierz Kozikowski** (WSR w Poznaniu i Akademia Rolnicza [AR] w Krakowie), **Wincenty Wiśniewski** (Uniw. Warszawski) oraz **Aleksander Martyniak** (WSR w Olsztynie).

Katedrą Fizyki kierował: **Zygmunt Klemensiewicz** 1919–33 (Wydz. Chemiczny Politechniki Lwowskiej [PL], w 1940 r. aresztowany w Tatrach na trasie do Węgier, Kazachstan, od 1943 r. w 2 Korpusie Gen. Andersa, do 1946 r. Polit. Polska i Polish University College w Londynie, po 1956 r. Polit. Śląska [PŚ] w Gliwicach), a po nim do 1945 r. **Tadeusz Malarski** (PŚ); młodszy pracownicy to: **Łukasz Dorosz** (Polit. i Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Gdańsku), **Zdzisław Sokalski** i **Kazimierz Gostkowski** (PŚ), **Leszek Siciński** (UiP we Wrocławiu) oraz **Aleksander Zawisza** (Polit. w Szczecinie).

Kierownikami Katedry Chemii Ogólnej byli: **Edward Sucharda** 1919–23 (Wydz. Chemiczny PL, 1944–45 Dyrekcja Lasów Państwowych w Krakowie, Polit. w Gliwicach i Wrocławiu), **Jerzy Suszko** (od 1930 r. Uniw. w Poznaniu) i **Edwin Płazek** 1930–45 r. (zesłany 4.02.1945 r. do łagru nr 038 w Krasnodonie, a po zwolnieniu UiP we Wrocławiu); spośród asystentów należy wymienić **Arkadiusza Musierowicza** — od 1933 r. kierownika innej katedry.

Katedrą Chemii Rolnej i Gleboznawstwa kierował **Marian Górski** w latach 1919–22 (Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego [SGGW], której był rektorem w latach 1933–36 i 1947–49, podczas okupacji Państwowy Inst. Naukowy Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach [PINGW] i jednocześnie w tajnym nauczaniu na SGGW; Inst. Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa [IUNG] w Puławach, Zakład Hodowli Doświadczalnej Zwierząt PAN, Pracownia Rolniczych Badań Izotopowych PAN). Następnie **Jan Żółciński**, zmarły w 1932 r. po nim do 1944 r. **Arkadiusz Musierowicz** (Inst. Żywienia Roślin w Skierniewicach, PINGW, IUNG, SGGW oraz Uniw. Warszawski). Związani z tą Katedrą byli: **Zygmunt Golonka** (UiP oraz WSR we Wrocławiu), **Bohdan Dobrzański** (Uniw. Marii Curie-Skłodowskiej, WSR i Zakład Agrofizyki PAN w Lublinie, SGGW), **Franciszek Nowotny** (UiP, UJ i WSR w Krakowie, Zakł. Ziemiaka i Roślin Bulwiastych IHAR), **Józef Krzyszkowski** (Polit. Gdańska), **Adam Skoczylas** (SGGW i Centralny Inst. Rolnictwa), **Adam Wondrausch** i jego żona **Jadwiga** (UiP oraz WSR i AR w Lublinie), **Bolesław Bachman** (Polit. Łódzka) i **Stefania Bachmanowa** (Uniw. w Łodzi) oraz **Grigorij Kijak** (Lwowski Instytut Rolniczy w Dublanach).

Katedrą Uprawy Roli i Roślin kierował **Janusz Henryk Gurski**, zmarły w 1934 r., a związanym z nią Zakładem Hodowli Roślin — **Kazimierz Miczyński junior** (UJ oraz WSR w Krakowie). Od 1933 r. wykłady ze szczegółowej uprawy i od

1934 r. z ogólnej uprawy roślin prowadził **Bolesław Świętochowski**, a od 1936/37 do 1939/40 r. akademickiego kierował Katedrą i kontynuował pracę w Dublinach do 1945 r. (podczas okupacji w AK szef sztabu IX obwodu stanisławowskiego od 1943 r., Uniw. Poznański, UiP i WSR we Wrocławiu oraz równolegle Zakład Uprawy Roli i Płodozmianów IUNG). W Katedrze było kilka zakładów, których kierownictwo pełnili: **Walerian Swederski** (Uniw. Poznański, ponownie w Dublinach jako kierownik Stacji Botaniczno-Rolniczej we Lwowie i po wojnie Oddział PINGW w Gorzowie Wkp.); **Bronisław Janowski** (Akademia Medycyny Weterynaryjnej [AM-Wet.] we Lwowie, po wojnie UJ, UiP oraz WSR we Wrocławiu) i **Konstanty Żebrowski** (zmarły po 1939 r.). Wywodzili się z tej Katedry: **Stanisław Bac** (1935–36 r. Biuro Funduszu Pracy w Białymstoku, UMCS, UiP oraz WSR we Wrocławiu i jednocześnie IBL w Warszawie); **Edward Hamerski** (AMWet., zmarł w 1941 r.), **Anatol Listowski** (od 1935 r. UJ, w listopadzie 1939 r. aresztowany w gronie profesorów, więzień Sachsenhausen i Dachau, po zwolnieniu w 1940–45 w Izbie Rolniczej w Krakowie, jednocześnie organizator wspólnie z **Eugeniuszem Ralskim** i **Tadeuszem Ruebenbauerem** tajnego nauczania na Wydz. Roln. UJ, współorganizator IUNG, Zakład Uprawy Ziemiaka i Roślin Specjalnych w Puławach, Inst. Ziemiaka w Boninie, WSR w Lublinie, AR w Krakowie, SGGW, sekretarz V Wydz. PAN); **Eugeniusz Ralski** (1933–35 UJ, 1935–36 PL, 1937–39 UJ i Śląska Izba Rolnicza, 1939–45 Krakowska Izba Rolnicza i 1946 UJ, więzień polityczny do 1956 r., IHAR w Krakowie, WSR we Wrocławiu, AR w Krakowie); **Henryk Romanowski** (UMCS i WSR w Lublinie); **Zofia Dubiska** (1931–39 WSR w Cieszynie, 1939–45 Towarzystwo Rolnicze w Nowym Targu, 1945–50 Wyższa Szkoła Gospodarstwa Wiejskiego w Cieszynie, 1950–73 WSR w Olsztynie); **Marian Niklewski** (WSR i AR w Szczecinie, filia Inst. Melioracji Użytków Zielonych w Elblągu); **Natalia Balicka** (PINGW, UiP we Wrocławiu, tamże WSR i AR).

I Katedra Hodowli (Ogólnej i Szczegółowej) Zwierząt, przekształcona w 1930 r. w Katedrę Hodowli Zwierząt Użytkowych — kierownicy **Karol Malsburg** (1920–30), **Karol Różycki**, zmarły w 1938 r., po nim **Tadeusz Olbrycht** (1939–45 w Anglii: od 1943 r. kierownik podkomisji studiów rolniczych w Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego na Wychodźstwie, od 1946 UiP, WSR we Wrocławiu), z młodszej kadry awansowali naukowo **Władysław Herman** i **Józef Dubiski** (vide II Katedra).

II Katedra (Szczegółowej) Hodowli Zwierząt: kierownik ww. **Karol Różycki** 1919–29; po 1930 r. — jako Katedra Żywienia i Fizjologii Zwierząt — była poruczona pieczy **Henryka Malarskiego** — dyrektora PINGW w Puławach (UMCS w Lublinie 1945–55, Inst. Zootechniki). W 1939 r. kierownictwo miał przejąć **Józef Dubiski** z Wyższej Szkoły Gospodarstwa Wiejskiego w Cieszynie, w czym przeszkodziła wojna (od 1950 r. WSR w Olsztynie), a przejął ją Ukrainiec **Paweł Szumowski**, profesor (1933–39) SGGW. Stację badania skór owczych utworzył w 1938 r. **Władysław Herman** (1940–45 AMWet. we Lwowie — do aresztowania za działalność w Ruchu Opo-

ru, od 1946 na SGGW i na Uniw. Warszawskim). W Katedrze tej pracowali m.in.: **Józef Ciemnołoński** (pierwszy dyrektor Izby Rolniczej we Lwowie), **Andrzej Mikołaj Doberczak** (UJ, Centrala Surowców Włókienniczych w Warszawie, Polit. i Instytut Włókiennictwa w Łodzi, Brooklyn Polytechnic i Vermont State College, USA) i **Konstanty Wojtulewski** — adiunkt, zamordowany w 1940 r. w Starobielsku.

Katedra Maszynoznawstwa Rolnego powstała z Katedry Inżynierii Wiejskiej, obejmującej także inne dziedziny, kierowanej na AR i do 1920 r. przez **Kazimierza Ajdukiewicza**, do 1922 r. przez **Tadeusza Świeżawskiego** (Uniw. i Wyższa Szkoła Budowy Maszyn i Elektrotechniki w Poznaniu) oraz do 1924 r. przez **Tadeusza Gologórskiego** (UJ) i do 1945 r. przez **Czesława Kanafojskiego** (SGGW, jednocześnie UiP, od 1950 r. dyrektor Instytutu Mechanizacji i Elektryfikacji Rolnictwa w Kłudzienku k. Warszawy). Związani z tą Katedrą byli: **Leonid Samsonow** (Polit. Częstochowska), **Zbysław Popławski** (Akademia Górniczo-Hutnicza), **Zbysław Martini** (UiP, Polit. w Poznaniu, Akademia Rolniczo-Techniczna w Olsztynie) oraz **Franciszek Dziedzic** (PINGW, SGGW, Inst. Ekonomiki Rolnej w Warszawie).

Katedrą Technologii Rolniczej kierowali kolejno **Adolf Joszt** do 1927 r. (Wydział Chemii PL, po wojnie PŚ) i **Aleksander Tychowski** 1927–45 (UiP, WSR we Wrocławiu, gdzie piastował godność rektora). Wywodzili się z niej: **Wilhelm Kamieniobrodzki** (Monopol Spirytusowy w Krakowie, UiP i WSR we Wrocławiu), **Bolesław Bachman** (vide Kat. Chemii Rolnej i Gleboznawstwa), **Jerzy Schroeder** (AK — Samodzielny Batalion Partyzancki „Skala”, Zakł. Azotowe w Chorzowie, Polit. Wrocławska), **Stanisław Masior** (WSR we Wrocławiu, Polit. Łódzka) oraz **Jan Belfinger** (1940 r. Samodzielna Brygada Strzelców Karpackich; w nadzorze angielskim przemysłu tytoniowego Egiptu i Sudanu, w Abisynii i Kenii, w radzie International Congress on Smoking and Health w Waszyngtonie).

Katedra Ekonomiki Rolnictwa (uprzednio Katedra Administracji Rolnej na AR i do 1928 r.) — kierowana była nadal przez **Stefana Pawlika**, zmarłego w 1926 r., następnie przez **Witolda Staniewicza** do 1928 r. (Uniw. Stefana Batorego, Uniw. w Poznaniu i WSR tamże), zastępczo przez **Janusza Henryka Gurskiego** w latach 1928–34, vacat do 1936, i w latach 1937–44 przez **Wacława Ponikowskiego** (zginął na Mokotowie podczas powstania). Tu pracowali: m.in. **Wiktor Bronikowski** (PINGW, Rada Główna Opiekuńcza w Warszawie, śmierć w Oświęcimiu) oraz **Władysław Czaykowski** (1939–45 AMWet. we Lwowie, UiP oraz WSR we Wrocławiu i WSR w Lublinie).

Katedrą Ekonomii Społecznej i Polityki Agrarnej kierowali: **Leopold Caro** do 1934 r. (członek komisji opiniodawczej Komitetu Ekonomicznego Rady Ministrów) i do 1939 r. **Wincenty Styś** (1943–45 w tajnym nauczaniu UJK; po wojnie UiP oraz Wyższa Szkoła Ekonomiczna we Wrocławiu).

Katedra Botaniki Lasowej kierowana była 1919–45 r. przez **Szymona Wierdaka** (UJ); jej pracownikami byli: **Franciszek Krzysik** (1944–45 organizował w Rzeszowie Dyrekcję Lasów Państwowych, IBL w Lublinie i Łodzi, SGGW), **Kazimierz Piłat** (1936–39 Ministerstwo Leśnictwa, 1939–45 r. jeniec wojenny, oficer łącznikowy

Polskiego Komitetu Przystosowania i Rozmieszczenia Polaków na obczyźnie, Polish University College i Ministerstwo Pracy w Londynie) oraz **Stanisław Batko** (1939/40 r. Polski Uniw. Powszechny w Budapeszcie, Polskie Siły Zbrojne na Zachodzie, Forest Products Researches Laboratory, naczelny mikolog chorób drzew leśnych w Findogask i Foxley w Anglii).

Katedrą Ochrony Lasu i Entomologii Leśnej kierował w latach 1919–45 **Aleksander Kozikowski** (zesłany w 1945 r. do łagru, po zwolnieniu Uniw. Poznański), a pracowali: **Roman Kuntze** (od 1936 r. SGGW, zginął w 1944 r.), **Władysław Płoński** (od 1933 r. IBL i na emigracji po wojnie) oraz **Stanisław Kapuściński** (od 1946 UJ, WSR i AR w Krakowie).

Katedrą Hodowli Lasu kierowali — do 1928 r. **Aleksander Berwid**, jednocześnie radca naczelny Okręgowej Dyrekcji Lasów Państwowych we Lwowie, i **Kazimierz Suchecki** do 1939 r. (UJ, Uniw. i WSR w Poznaniu). Młodszy pracownicy: **Wiesław Krawczyński** (UJ i IBL w Krakowie), **Zygmunt Pohl** (Uniw. Poznański), **Kazimierz Kuźniar** (IBL, Instytut Hodowli i Aklimatyzacji Roślin i UJ) i **Tadeusz Gieruszyński** (UJ, WSR oraz IBL w Krakowie).

Katedra Urządzenia Lasu od 1922 do 1938 r. była kierowana przez **Jana Ladenbergera**, który pomimo przejścia na emeryturę zgodził się w 1942 r. być wicedyrektorem Fachowych Kursów Leśnych we Lwowie, umożliwiając dalsze zatrudnienie kadry Oddziału Lasowego.

Katedrą Użytkowania Lasu i Mechanicznej Technologii Drewna kierował do przejścia na emeryturę w 1928 r. **Cyryl Kochanowski**, po nim **Adam Schwarz** (z SGGW) do 1930 r. i do 1939 r. **Witold Roszkowski**, a na Leśnych Kursach Fachowych do 1941 r. **Franciszek Krzysik** (vide Kat. Botaniki Lasowej). Pracował w tej Katedrze m.in. **Mieczysław Janiczek** (IBL w Krakowie, Polit. Gdańska).

Katedra Inżynierii Lasowej była kierowana przez **Stanisława Hubickiego** do 1941 r. i na Leśnych Kursach Fachowych przez **Tadeusza Klusa** (od 1946 r. UJ).

Wydział Rolniczo-Lasowy Politechniki Lwowskiej zajmuje pod względem udziału w kształceniu kadr w okresie międzywojennym drugie miejsce po SGGW, o czym świadczą zamieszczone poniżej dane statystyczne według Brzozowskiego [1].

Wyszczególnienie	SGGW	Politechnika Lwowska	Uniwersytet Poznański	Uniwersytet Jagielloński	Uniwersytet S. Batorego
Katedry i zakłady	50	18	27	15	8
Profesorowie i docenci	82	65	56	65	20
Wydane dyplomy, w tym	2570	1116	972	726	176
z rolnictwa	1253	513	484	726	176
z leśnictwa	847	603	488	—	—
z ogrodnictwa	470	—	—	—	—
Doktoraty	50	25	29	63	6
Habilitacje	19	15	16	23	3

Okres II wojny światowej

Wkroczenie Armii Czerwonej w 1939 roku na Kresy Wschodnie zapoczątkowało okres władzy ZSRR na tym terenie. Uczelnie podporządkowano Komitetowi do spraw Szkół Wyższych przy Radzie Komisarzy Ludowych ZSRR. Ich reorganizacją zajęła się komisja kierowana przez M.B. Gagarina, która zamieniła Politechnikę Lwowską we Lwowski Instytut Politechniczny i powołała na rektora Maksyma P. Sadowskiego z Dyrekcji Kijowskiego Trustu Tramwajowego! Jego decyzją wyodrębniono instytuty: Rolniczy i Lasowy. Dziekanem Rolniczego pozostał wybrany przed wojną prof. Bolesław Świętochowski, a zastępcą pomdek (pomocnik dziekana), przybyły z Krymu Lewintow, wykładowca budowy ciągników i sprzętu rolniczego.

Wykładowcy i studenci mieli w ciągu 2 lat opanować język rosyjski lub ukraiński, nauczyć się marksizmu i leninizmu oraz historii partii bolszewickiej. Wprowadzono pięcioletni system studiów, stopnie: inżyniera, kandydata nauk (odpowiednik naszego doktoratu) i doktora nauk, uprawniającego do tytułu profesora, a formą kształcenia kandydatów nauk była aspirantura. Uruchomiono także kursy na średnim poziomie dla techników z Ukrainy. Wykłady uprawy roli i roślin przejął adiunkt prof. B. Świętochowskiego — dr Grigoryj Kijak, rodowity Ukrainiec, od 1940 r. docent. „Szczyił się przynależnością do dublańskiej uczelni i pozostawał w zażyłych stosunkach z polskim światem naukowym” [1]. Nastąpiły też bardziej drastyczne zmiany. Decyzją radzieckiego rektora zlikwidowano Katedrę Ekonomii Społecznej i Polityki Agrarnej, usunięto jej kierownika — doc. Wincentego Stysia, także Władysława Jennera, wykładowcę spółdzielczości, oraz prof. Antoniego Wereszczyńskiego, ostatniego rektora Politechniki, który miał w tej Katedrze wykłady. Doszli natomiast wykładowcy marksizmu-leninizmu, historii WKPb i języka rosyjskiego: I. Ledichow z I. Wołyńcem oraz profesorowie ekonomii politycznej B.G. Starostin i Koczerga.

Adiunktem prof. Świętochowskiego pozostał Marian Niklewski, a inż. Tadeusz Jaglarz kierował stacją doświadczalną do 1945 roku. Nie zaprzestano bowiem pracy badawczej. W 1940 r. — w wyniku wszczętej przed wojną procedury — tytuły profesorów nadzwyczajnych uzyskali docenci: Aleksander Tychowski, Kazimierz Mieczyski junior oraz Czesław Kanafojski.

Po wkroczeniu Niemców do Lwowa w zbiorowej egzekucji profesorów dnia 4 lipca 1941 r. zostali rozstrzelani prof. Antoni Łomnicki i prof. Kasper Weigel, wykładający matematykę na Wydziale Rolniczo-Lasowym, oraz studenci Bronisław i Zygmunt Longschamps de Berier z ojcem Romanem. W listopadzie został zamordowany w gestapowskim więzieniu dr inż. Zygmunt Rodewald — adiunkt Katedry Chemii Ogólnej. Działalność całej Politechniki i obydwu instytutów uległa zawieszeniu. W kwietniu 1942 r. uruchomiono Staatliche Landwirtschaftliche Fachkurse, czyli kursy rolnicze i analogiczne leśne — Forestliche Fachkurse. Kierownikiem kursów rolniczych został prof. C. Krueger z Monachium, zaś jego pomocnikiem, szczególnie wrogi względem Polaków, dawny pracownik Dublan — reichsdeutsch Filip Manz.

Liczba kursantów jesienią 1943 r. wynosiła 347, w tym 311 Ukraińców. Kursami Leśnymi kierował dr W. Mantel, jego zastępcą był prof. Jan Ladenberger, a sekretarzem I.Olekszyn; kursantów było 231, w tym 144 Ukraińców. Wykłady nadal prowadzono po polsku lub po ukraińsku, ale były wymagane krótkie streszczenia w języku niemieckim.

Powtórne zajęcie Lwowa przez wojska sowieckie, stacjonujące m.in. w budynkach dublańskiej uczelni, przerwało jej działalność od stycznia 1944 r., wznowioną w 1945 r., gdy odtworzono obydwie instytuty. Dyrektorem rolniczego został Grigoryj Kijak, który zatrzymał polską kadrę naukową i polski język wykładowy do 1946 r., gdy większość Polaków repatriowała się do Polski [1]. Jedynie część studentów, aby ukończyć naukę, pozostała w Dublanach do 1950 roku. W 1945 r. z Wydziału Rolniczo-Lasowego zostali zesłani do łagru nr 037 pod Krasnodonem prof. Aleksander Kozikowski z synem Kazimierzem oraz prof. Edwin Płazek. Pracowali tam w kopalni antracytu i przy wyrębie lasu.

Jak podaje Szewalski [1], gdy wojna miała się ku końcowi, władza radziecka postawiła kadrze Politechniki alternatywę bądź przyjęcia obywatelstwa radzieckiego i prowadzenia wykładów po rosyjsku lub ukraińsku, bądź repatriacji. Wówczas grono profesorów podjęło jednomyślnie uchwałę, że Politechnika Lwowska przenosi się *in corpore* do Gdańska, gdzie ukonstytuuje się jako Politechnika Morska, by zachować w nienaruszonym stanie swój potencjał naukowy. Już po siedmiu dniach przyszła z Warszawy odmowa, a grupowe transporty skierowano do Wrocławia, Gliwic i Gdańska. Tak po 101 latach Alma Mater Leopoliensis zakończyła swoje istnienie.

Po II wojnie światowej

W Ukraińskiej Socjalistycznej Republice Radzieckiej utworzono 1.01.1947 r. Lwowski Państwowy Instytut Rolniczy [3]. Kierownikiem został Wołodymir Tretjakow, a pracowali profesorowie G.S. Kijak — dr nauk rolniczych i członek Akademii Nauk oraz G.O. Zapadniuk — dr nauk weterynaryjnych, jak też doktorzy nauk rolniczych: I.D. Neczyporczyk, V.G. Stupakov, M.B. Gillis oraz zastępca profesora G.O. Andruszenko — kandydat nauk rolniczych. Prawie 30 lat rektorem był akademik Michajło Gonczar. Dopiero dnia 20.12.1988 r. odbyły się pierwsze demokratyczne wybory, a rektorem został prof. Roman Trynko, członek Międzynarodowej Akademii Nauk i Systemów Komputerowych [4].

Język ukraiński — w miejsce rosyjskiego — wprowadzono na uczelni w październiku 1989 r., a w listopadzie społeczność akademicka przystąpiła do Ruchu Narodowego Ukrainy. „Pierwszy departament”, czyli komórkę KGB, usunięto z uczelni w maju 1990 roku.

Ogłoszenie suwerenności Ukrainy w dniu 16 lipca 1990 r. umożliwiło pełną dekomunizację uczelni i nawiązanie szerokich kontaktów międzynarodowych. W 1996 r.,

tj. w 140 rocznicę powstania Szkoły w Dublanach, Instytut uzyskał status Uniwersytetu jako Lvivskij Dierzawnij Agrarnij Universitet [4].

Obecnie w skład Uniwersytetu wchodzi sześć wydziałów.

- Wydział Agronomii — najstarszy, prowadzi na studiach dziennych i zaocznych 2 specjalności. Wykształcił ponad 12 tysięcy absolwentów. Składa się z 8 katedr zatrudniających 65 pracowników naukowych. Od wielu lat utrzymuje stały kontakt z Uniwersytetem Rolniczym w Pradze.
- Wydział Ekonomiczny egzystuje od 1951 r.; składa się z 10 katedr zatrudniających 67 pracowników naukowych. Studenci mają do wyboru 7 specjalności. Aktualnie studiuje w trybie dziennym ponad 900 osób, a w trybie zaocznym około 1100 osób. Co roku kończy studia około 400 fachowców o profilu ekonomicznym dla APK (Rolno-Przemysłowy Kompleks Ukrainy).
- Wydział Mechanizacji Gospodarstw Rolnych wykształcił od 1947 r. ponad 10 tysięcy absolwentów. Liczy 87 pracowników naukowych w 10 katedrach. Aktualnie ma na studiach dziennych 560 i na zaocznych 380 studentów. Prowadzi 4 specjalności i planuje 2 nowe.
- Wydział Geodezyjny, istniejący od 1947 r., posiada 5 katedr. Wykształcił około 4 tysięcy specjalistów. Prowadzi wielopoziomowe studia na 2 specjalnościach. Aktualnie studiuje na nim 700 studentów. W skład kadry wchodzi 2 akademików, 5 profesorów i 15 docentów.
- Wydział Budownictwa Wiejskiego powstał w 1972 roku. Wykształcił ponad 2500 specjalistów. W skład naukowego kolektynu wchodzi 5 członków Akademii Architektury i Budownictwa Ukrainy oraz 7 doktorów nauk, zasłużonych artystów.
- Wydział Zaocznego Kształcenia Kadr od 1948 r. wykształcił około 17 tys. specjalistów. Aktualnie szkoli ponad 4 tys. słuchaczy na trzech poziomach nauczania: Bachelor, Specialist i Master na 4 specjalnościach. Około 900–1200 kierowników i specjalistów APK podnosi tu swoje kwalifikacje. Prowadzone jest również doszkalanie urzędników administracji państwowej.

Uniwersytet posiada 8 budynków dydaktycznych, 8 domów studenckich, stołówkę, szpital, automatyczną stację telefoniczną, teatr na wolnym powietrzu oraz stadion sportowy. Zapoczątkowane przed półtora wiekiem zbiory biblioteczne obecnie przekroczyły 500 tysięcy tytułów. W tym jest około 10 tysięcy pozycji wydanych w XVIII, XIX i pierwszej połowie XX wieku po łacinie oraz w językach: niemieckim, polskim, angielskim, francuskim i czeskim. Jest unikalną kolekcją literatury z zakresu nauk przyrodniczych, technicznych i rolniczych.

Rektor Uniwersytetu, prof. Wołodimir Snitynskij, dr nauk i członek korespondent Ukrainńskiej Akademii Nauk Rolniczych, wymienia wśród najwybitniejszych postaci w dziejach Dublan profesorów Kazimierza Miczyńskiego seniora, Józefa Mikułowskiego-Pomorskiego, Kazimierza Szulca, Dezyderego Szymkiewicza oraz Bolesława Świętochowskiego [4]. Natomiast Jurij Tokarskij, autor obszernej monografii

Dublan [2], tak oto wyraża swoją ocenę: Gwiazdą pierwszej wielkości na dublańskim naukowym nieboskłonie bezsprzecznie był wybitny uczyony połowy XX stulecia prof. dr Bolesław Świętochowski, wieloletni kierownik katedry uprawy roli i roślin, dziekan wydziału, znany doświadczalnik i organizator nauki.

Podsumowanie

Przedstawiając skrótowo historię uczelni w Dublanach, nie sposób zaprezentować pełnego jej obrazu. Powstała z inicjatywy obywatelskiej, była pierwszym polskim ośrodkiem kształcenia wysoko wykwalifikowanej kadry rolniczej i warsztatem pracy wielu wybitnych naukowców, rozwijających nowe dziedziny wiedzy. Przytoczenie ich nazwisk może być kluczem dla czytelnika zainteresowanego wkładem Dublańczyków w naukę światową i w Polsce.

Warto też wymienić parę przykładów innej niż naukowa działalność absolwentów dublańskiej uczelni [5]. Władysław Walenty Hulanicki, absolwent z 1887 r. Wyższej Krajowej Szkoły Rolniczej, założył wspólnie z Józefem Horochem i Dulewiczem Dom Rolniczo-Handlowy „Epoka” w Warszawie, a po wojnie polsko-rosyjskiej organizował repatriację Polaków i brał udział w rewindykacji polskich dóbr kulturalnych z Moskwy; w październiku 1939 r. rozstrzelany w Piasecznie. Do absolwentów Akademii Rolniczej z 1914 r. należał m.in. Tadeusz Emich, pracujący najpierw na Kresach Wschodnich w szkołach rolniczych i leśnych, który od 1936 r. zarządzał majątkiem rolnym Zarządu Miasta Stołecznego Warszawy (AGRiL). W styczniu 1940 r. był aresztowany z całą rodziną za ukrywaną w domu drukarnię Polskiej Ludowej Akcji Niepodległościowej (PLAN) i rozstrzelany wiosną w Palmirach z żoną i synem Stefanem, a córki Zofia i Maria — pierwsze małoletnie więźniarki Pawiaka — wywieziono do kobiecego obozu koncentracyjnego w Ravensbrück. Inni absolwenci z tego samego rocznika zajmowali wysokie stanowiska w różnych instytucjach: Władysław Stodółkiewicz w Banku Rolnym i Tadeusz Tomczycki w Białowieskim Parku Narodowym, a Zygmunt Radliński, absolwent SGGW po trzech latach studiów w AR, był z ramienia BBWR posłem na Sejm RP, członkiem Izby Rolniczej, a w latach 1946–56 dyrektorem Kombinatoru PGR koło Giżycka [5]. Absolwentami Wydziału Rolniczo-Lasowego Politechniki Lwowskiej byli między innymi: wybitny przyrodnik-fotografik prof. Czesław Puchalski, także inż. Jerzy Chmielowski — odkrywca wraz z Mieczysławem Stachowskim wyrzutni V-2 w Bliźnie pod Dębicą, Tadeusz Kaempff, organizator i dyrektor Karkonoskiego Parku Narodowego oraz współorganizator Parku Kampinoskiego, Czesław Madejski — dyrektor Tatrzańskiego Parku Narodowego, jak też powszechnie ceniony wrocławski działacz kulturalny — Wojciech hrabia Dzieduszycki [1].

Literatura

- [1] Praca zbiorowa Politechnika Lwowska 1844–1945, Wyd. Politechniki Wrocławskiej, Wrocław 1993, stron 578 (w tym Brzozowski S. M.: Wydział Rolniczo-Lasowy, s. 406–500).
- [2] Tokarskij J. Dublani : istoria agrarnich studij 1856–1946. Pod redakcją akademika prof. Oleksandra Semkowicza, Wyd. Instytutu Ukrainoznawstwa im. I. Kripjakiewicza Państwowej Akademii Nauk Ukrainy, Lviv 1996: 384.
- [3] Trinko R., Bomba M., Andruszko M., Czajkowskij P., Semkowicz O., Tokarskij J., Mitiakinska D., Zabor M. 1996. Lvivskij dierzawnij silskogospodarskij Institut — Do 140-riczcza z dnia zasnuwannia, Lviv-Dublani — 1996, L.D.S.I., Lwów: 7.
- [4] Zawiriucha P., Garasim P., Zatchej W., Czerniak I., Gnatkowicz D., Loik G., Tokarskij J. 1999. Lvivskij Dierzawnij Agrarnij Uniwersitet — Lviv State Agrarian University, Lviv.
- [5] Zebrane relacje (manuskrypty).

**150 years of agricultural education in Dublany
n. Lwow 1856–2000**

Key words: history, paternal medium school of farming, higher agricultural school, institut, Academy, University

Summary

The history of founding and future growth of the first Polish Agricultural Academy in Dublany near Lvov should be re-told to mark its centenary anniversary in 2001.

It's beginning became an inspiration for the founding of the paternal medium school of farming by the Galician Farmers' Society in 1856 under Austrian subjugation. This school which had been purchased by the Galician Administration, already a Higher School of Farming in the 80's became the Agricultural Academy in 1901.

After the World War I. being in the Republic of Poland the Academy with the Higher School of Forestry was merged with the Polytechnic of Lvov along as the department of Agro-Forestry (1919–1939). During the World War II. it was at first split into Institutes of Agriculture and Forestry and later acted temporary as the Courses for technicians.

As a result of cession of Polish Eastern Territories to the USSR there was in 1945 an exodus of Polish Academicians from that region. But the Agricultural Institut in Dublany developed the five Faculties and in 1996 obtained the status of Lviv State Agrarian University in Dublany now under the independent Republic of Ukraine.